

Ερασίνος / Τσιμεντώνουν το αρχαίο ρέμα της Αττικής

Κώστας Παπαντωνίου

Μια εκτεταμένη παρέμβαση αντιπλημμυρικών έργων, που έρχεται να καταστρέψει το φυσικό τοπίο και να "θάψει" τον αρχαίο ναό της Αρτέμιδας πίσω από τόνους μπετόν

https://www.avgi.gr/koinonia/408487_tsimentonoun-arhaio-rema-tis-attikis

Κατά κάποιον τρόπο, το μέρος το θεωρώ ρίζα μου. Αυτά είναι τα παιδικά μου χρόνια. Ο πατέρας μου με πήγαινε μες στο μουσείο κι εγώ χάζενα μες στον βάλτο. Μου άρεσαν το φως ανάμεσα στους καλαμιώνες και οι ήχοι των πουλιών». Η αναδρομή στο παρελθόν ανήκει στην Ανδριάνα. Μια γυναίκα 45 ετών, που θεωρεί τον ποταμό Ερασίνο και τα υδάτινα σχήματά του αναπόσπαστο κομμάτι των παιδικών της αναμνήσεων. Όπως υπήρξε αναπόσπαστη, έως πρότινος, η σχέση του ποταμού με το κομμάτι της αττικής γης που διασχίζει από την αρχαιότητα, μένοντας ανέγγιχτη για αιώνες.

Η συνθήκη έπαψε να ισχύει από τα τέλη του Νοεμβρίου του 2020, όταν στο όνομα των έργων για την αντιπλημμυρική προστασία ξεκίνησε η διαδικασία εκτροπής του. Πολλοί από τους καλαμιώνες κείτονται σήμερα σε σωρούς από μπάζα μαζί με αιωνόβιους κορμούς δέντρων που άδειασαν άχαρα οι τσουγκράνες των μηχανημάτων. Στην πορεία προστέθηκαν και τα γνωστά σκουπίδια. Πλαστικά μπουκάλια, συσκευασίες από φαγητά, τσαλακωμένα πακέτα τσιγάρα.

Η Ανδριάνα, μαζί με τη Μαρία και τον Σταμάτη, κάτοικοι στην ευρύτερη περιοχή, είναι οι ξεναγοί στην επίσκεψή μου στον μικρό ποταμό Ερασίνο, που διαρρέει το Μαρκόπουλο και καταλήγει στον ρηχό όρμο της Βραυρώνας. Μέσα από τις πολυδαίδαλες διαδρομές του έχει δημιουργήσει έναν από τους σημαντικότερους υγροτόπους της Ανατολικής Αττικής, συνιστώντας ένα από τα πιο σημαντικά καταφύγια άγριας ζωής, έναν τόπο που τα σμήνη απαρτίζουν ερωδιοί και βρίσκεται σε απόσταση μόλις 30 χιλιομέτρων από τα πλήθη των πολυκατοικιών.

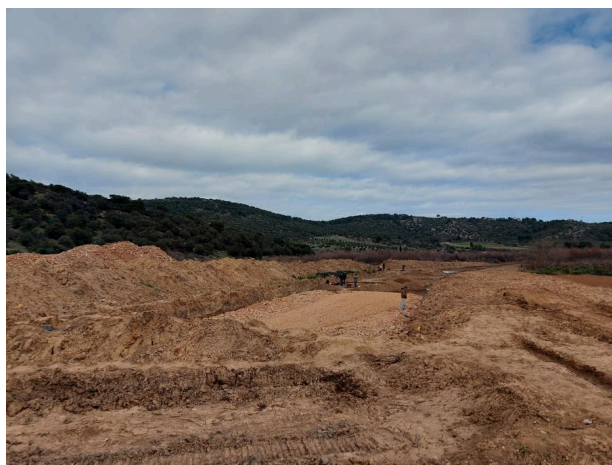
Η δριμύτητα της παρέμβασης των αντιπλημμυρικών έργων που υλοποιούνται μετρίεται πρώτα σε χιλιόμετρα. Δέκα, όσα είναι η εναπομείνασα ανοιχτή κοίτη του ρέματος που θα εγκιβωτιστεί. Και σε μέτρα. Όσο το ύψος των υπό κατασκευή φαραωνικών φραγμάτων που θα αγγίζουν τα 13 και 19,5 μέτρα. Σκοπός τους; Να προστατεύσουν μια περιοχή στην οποία, όπως τονίζουν δεκάδες περιβαλλοντικές οργανώσεις, συλλογικότητες και φορείς, δεν έχουν καταγραφεί ιστορικές πλημμύρες «βάσει των Σχεδίων Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας των Λεκανών Απορροής Ποταμών του Υδατικού Διαμερίσματος», παρά μόνο «τοπικές υπερχειλίσσεις σε σημεία όπου έχουν εκτελεστεί άστοχα και ανεπαρκή τεχνικά έργα διέλευσης».

Κάπως έτσι, το κινηματογραφικό σκηνικό που γραφόταν στα μάτια ενός παιδιού ως το μελλοντικό του απάγκιο μετατρέπεται σε ακόμη ένα παράδειγμα καταστροφής της φύσης.

Εκκρεμεί η χαριστική βολή. Σαν αυτή που δόθηκε σε αρκετά πουλιά που έγιναν στόχος κυνηγών κατά τη φυγή τους από τα δέντρα που φώλιαζαν όταν εκείνα ξεριζώθηκαν. Οι αναρίθμητοι κάλυκες στις γυμνές πλέον επιφάνειες από βλάστηση στοιχειοθετούν την οδυνηρή πραγματικότητα που μας μεταφέρεται.

Περπατώντας πλάι στην κοίτη του ποταμού, περπατάμε πλάι και στη μακρά του ιστορία. Η τοποθεσία κατά την αρχαιότητα είχε θεωρηθεί ιδανική. Όπως μας κατατοπίζει η εκπαιδευτικός Τόνια Παντελαίου με άρθρο της στην ΕΦ.ΣΥΝ. («Καταστρέφουν έναν υγρότοπο για να μην... πλημμυρίσει», 29.1.2022), το σημείο είχε θεωρηθεί κατάλληλο από τους αρχαίους Έλληνες για να δημιουργήσουν «έναν ολόκληρο οικισμό με λιμάνι, την Αρχαία Βραυρώνα, αξιοποιώντας την εύφορη γη γύρω από τις εκβολές του ποταμού αλλά και τον προσήνεμο όρμο που σχηματίζεται από αυτές». Κι ενώ το λιμάνι με τα φθαρτά του υλικά πλέον δεν υφίσταται, όπως και ο οικισμός, το Ιερό της Αρτέμιδας συνεχίζει να αποτελεί σημείο αναφοράς για το μέρος και αντιπροσωπευτικό δείγμα ενός πολιτισμού που πέρασε, αλλά φέρει ακόμη επιβλητικό το αποτύπωμά του μπροστά μας.

Ανάμεσα στις κολόνες του ιερού ναού βλέπεις στο βάθος τα δέντρα από το δάσος που το περιβάλλουν και περπατώντας περιμετρικά φτάνεις να αντικρίσεις το ποτάμι. Δίπλα στη ζωή που υπήρξε, οι ανάγλυφες και ενημερωτικές πινακίδες που έχουν τοποθετηθεί σε ενημερώνουν για τη ζωή που υπάρχει τώρα: πράσινοι φρύνοι, νερόφιδα, νερόκοτες, ποταμοχελώνες, υφάντρες (είδος πτηνού), ερωδιοί, λιβελούλες. Με φυτά αντίστοιχα σπάνια και μοναδικά για τη σημερινή αττική φύση: ιτιές, αρμυρίκια, νεροκάλαμα, ψάθες.

«Δεν θα βλέπουμε τα αρχαία, αλλά αναχώματα»

Μεταξύ των βασικών σκοπών του έργου είναι να βγει το ποτάμι από τον αρχαιολογικό χώρο και να περνούν τα νερά του από διαφορετικό σημείο, στο οποίο όμως θα υπάρχει από την πλευρά που βρίσκεται το μνημείο ένα ψηλό ανάχωμα 3,5 μέτρων το οποίο θα αποτρέπει την υπερχειλίση. Ενώ ακούγεται πειστικό το επιχείρημα της προστασίας του ναού από την περαιτέρω φθορά, στην πραγματικότητα φαίνεται να αντιμετωπίζει έναν μεγαλύτερο κίνδυνο, που είναι η ακύρωση του νοήματος κατασκευής του στο σημείο.

«Έχεις τη χαρά να έχεις ένα κομμάτι τοπίου να συνοδεύει έναν αρχαίο ελληνικό ναό. Δεν έχει νόημα να το αποκόψεις, παύει να υφίσταται κι ο ναός. Ο ναός υπήρξε σ' αυτό το σημείο για

πολύ συγκεκριμένους λόγους. Ποτέ δεν τοποθετούσαν κάτι τυχαία. Υπήρξε για να συνοδεύει το τοπίο και το τοπίο συνοδεύει αυτόν τον ναό. Μετά δεν έχει νόημα. Ας τον βάλουν σε ένα μουσείο μέσα να τον κοιτάζουν» λέει η Ανδριάνα ενώ κοιτάζουμε το απείραχτο ακόμη τοπίο. Ως εικαστικός, πιστεύει ότι «ο πολιτισμός αφορά την προσέγγιση της φύσης. Κι εμείς έχουμε μάθει να την παρατηρούμε σαν εξωτερικοί παράγοντες, δεν έχουμε καταλάβει ότι είμαστε κομμάτι της τελικά».

Ο φιδαιτός και η συνάντηση με τον εργολάβο

Το υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών συνεχίζει απτόητο τις επεμβάσεις του, παρά την καταδίκη από το Δικαστήριο της Ε.Ε. λόγω ανεπαρκούς προστασίας της περιοχής Natura όπου εκτελούνται τα έργα * Χαρακτηριστικό παράδειγμα της κυβερνητικής αδιαφορίας είναι ότι προτίμησαν να παρέμβουν εντός του αρχαιολογικού χώρου και να αλλάξουν τη ροή του ρέματος, παρά να "ενοχλήσουν" μια αυθαίρετη κατοικία

Εξωτερικά του αρχαιολογικού χώρου, με φτυάρια στα χέρια, μια ομάδα εργατών σκάβει τη διαδρομή από την οποία θα περνάει το νερό όταν ολοκληρωθούν τα έργα. Το πλάτος της προσομοιάζει σε εκείνο μιας μεγάλης λεωφόρου και το ύψος των χωμάτων που έχουν αφαιρεθεί ξεπερνάει το δικό τους μπόι. Στο σημείο βγάζουμε φωτογραφίες και λίγη ώρα μετά απομακρυνόμαστε. Κατά την επιστροφή μας στο αυτοκίνητο, σταματάει δίπλα ο εργολάβος με τον οδηγό του επιχειρώντας να μάθει τον λόγο παρουσίας μας. Ρωτά να μάθει αν είμαστε αρχαιολόγοι, ομάδα των οποίων επιχειρεί εργασίες σε κοντινή απόσταση ώστε να διασφαλιστεί ότι η τσουγκράνα που σκάβει δεν θα πετάξει στις σωρούς με τα μπάζα και κομμάτια του πολιτισμού.

«Εμείς είμαστε πιο οικολόγοι από εσάς» λέει ο εργολάβος της Ελληνική Υδροκατασκευή Α.Ε., εταιρείας που έχει αναλάβει το έργο με αμοιβή 23 εκατομμυρίων ευρώ, έχοντας πίσω του ένα τοπίο αλλοιωμένο ανεπανόρθωτα. Όπως εξηγεί ο Σταμάτης, μέλος επίσης της Πρωτοβουλίας για την Προστασία του Ερασίνου, το χώμα που ανακάτεψαν «είναι χώμα χιλιάδων χρόνων».

Στα επιχειρήματα ότι τα έργα γίνονται μέσα σε προστατευόμενες περιοχές, ο εργολάβος αντέτεινε ότι υπάρχουν μελέτες, σχέδια, αποφάσεις του ΣτΕ και όλα εγκρίνουν τα έργα. Ναι,

η περιοχή είναι θεωρητικά θωρακισμένη έχοντας χαρακτηριστεί ως Ειδική Ζώνη Διατήρησης (ΕΖΔ) του δικτύου Natura 2000 με τίτλο «Βραυρώνα Παράκτια Θαλάσσια Ζώνη». Κι αυτό γιατί στην περιοχή απαντούν 18 τύποι οικοτόπων, 226 είδη πτηνών από τα συνολικά 456 που έχουν καταγραφεί επίσημα στον ελληνικό χώρο, απ' τα οποία τα 75 είναι προστατευόμενα είδη, 22 είδη ερπετών και αμφιβίων και ακόμα πολλά σημαντικά είδη χλωρίδας και πανίδας.

Παρά την καταδίκη του ωστόσο, τον Δεκέμβριο του 2020, από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανεπαρκή προστασία των περιοχών του Δικτύου Natura 2000, το ελληνικό κράτος, και στην προκειμένη περίπτωση το υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών, που έχει την ευθύνη για την εκπόνηση του έργου, συνεχίζει απτόητο. Ενδεικτικό της νοοτροπίας που συνεχίζει να επικρατεί είναι ότι στη διαδρομή για τον αρχαιολογικό χώρο στη λεωφόρο Βραυβρώνας, όπου βρίσκεται σπίτι χτισμένο πάνω στο ρέμα, προτιμάται, αντί να... ενοχλήσουν την αυθαίρετη οικία, να αλλάξουν την πορεία του ρέματος...

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η προστασία φτάνει να έχει και τριπλό χαρακτήρα, καθώς η επέμβαση γίνεται σε χώρους που έχουν αναγνωριστεί πολλαπλώς προστατευόμενοι. Για παράδειγμα, τα έργα διευθέτησης κοντά στις εκβολές του ποταμού γίνονται σε περιοχή που είναι μέρος του Δικτύου Natura, θεωρείται επίσης τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλους και ταυτόχρονα περιλαμβάνει το έλος της Βραυρώνας, που ανήκει στους υδροτόπους Α' Προτεραιότητας της Αττικής.

Τα έργα όμως προχωράνε με τον... μπαμπούλα της Μάνδρας, που λίγο έλειψε να επικαλεστεί και ο εργολάβος - «Καλά, άμα σας έρθει καμιά πλημμύρα, θα τα πούμε!» Στην περιοχή όμως δεν υπάρχει οικισμός σε κοντινή απόσταση, παρά μόνο καλλιέργειες και φυσικά πλημμυρικά πεδία (βάλτοι κ.λπ.).

Οι συνέπειες για το οικοσύστημα, όπως τονίζουν οι οργανώσεις που τάσσονται ενάντια στο έργο και στις οποίες εντοπίζουμε ακόμη την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και την ANIMA, θα είναι δραματικές. «Η πραγματοποίηση του έργου θα επιφέρει συρρίκνωση του υδροτόπου της εκβολής κατακερματίζοντας την ακεραιότητά του άμεσα λόγω των εκτεταμένων εκσκαφών σε μεγάλο τμήμα του και μακροπρόθεσμα λόγω της συγκράτησης από το φράγμα πλημμυρικού νερού και φερτών υλικών που τροφοδοτούν και συντηρούν τον υγρότοπο και την παράκτια ζώνη».

Και σ' αυτές τις παρεμβάσεις προστίθεται ο εγκιβωτισμός. Μια αναχρονιστική πρακτική, η οποία περιλαμβάνει την τσιμεντοποίηση της ανοιχτής κοίτης και την επένδυση των πρανών με λιθοπληρωμένα συρματοκιβώτια (πέτρες τυλιγμένες με συρματοπλέγμα). «Στην ουσία το ποτάμι γίνεται ένας αγωγός ομβρίων, δηλαδή το νερό πλέον ρέει γρήγορα προς τα κάτω. Δεν έχει τη διάχυση που έχει το νερό όπως είναι σε μια φυσική κοίτη, που δημιουργεί και την παραρεμάτια βλάστηση» τονίζει ο Σταμάτης.

Ακόμη και χέλια έχει δει να κολυμπούν στα νερά του Ερασίνου, μας λέει διά τηλεφώνου ο Νίκος Στάππας, μέλος του συλλόγου Πολίτες υπέρ των ρεμάτων -ΡΟΗ. Τα πέτυχε ένα καλοκαίρι στην προσπάθειά του να ανακαλύψει τις πηγές του Πύργου της Βραυβρώνας, ενός επιβλητικού φραγκικού κτίσματος που στέκει σχεδόν αναλλοίωτο εκεί από τον 13ο αιώνα. Συνηθέστερη είναι η συνάντηση με το ενδημικό αττικόψαρο, είδος που απειλείται με

εξαφάνιση. Η πλούσια υδρόβια βλάστηση του Ερασίνου αποτελεί καταφύγιο για το ψάρι, ίσως το τελευταίο του, ο εγκιβωτισμός όμως θα την αφανίσει.

«Την περιοχή του υγροτόπου επισκέπτονται σε ετήσια βάση εκατοντάδες άτομα όλων των ηλικιών» μας δηλώνει με τη σειρά της η Ρούλα Τρίγκου από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, που υλοποιεί σε καθημερινή βάση, καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς, Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης με τη συμμετοχή πάνω από 3.000 παιδιών κατ' έτος με επίκεντρο τον Ερασίνο και τη φύση που φιλοξενεί. «Ένα πλήγμα στον υγρότοπο θα είναι πλήγμα και σε όλους εμάς που απολαμβάνουμε τις πολύτιμες υπηρεσίες που απλόχερα μας προσφέρει».

Οι παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση των όποιων προβλημάτων προκαλούνται χρειάζεται να είναι στοχευμένες και ηπιότερες, τονίζουν οι υπερασπιστές του Ερασίνου. «Στο κάτω-κάτω, είναι και σπατάλη δημόσιου χρήματος. Δεν χρειάζεται να ξεπατώσεις 10 χιλιόμετρα κοίτης κι ό,τι ζει εκεί, ενώ μπορείς να περιοριστείς σε μικρότερα αναχώματα και γέφυρες σε δρόμους» σημειώνει ο Ν. Στάππας.

Λίγο πριν φύγουμε από τα εργοτάξια που κάνουν το ποτάμι αγνώριστο, για μια στιγμή κοντοσταθήκαμε. Ακούσαμε την Ανδριάνα να παρατηρεί: «Κοιτάξτε! Ένας φιδαστός! Ήταν τρεις και φέτος έγιναν τέσσερις». Η φύση επιμένει, όπως πάντα, με την παρουσία της. Όπως με ένα λουλούδι που ξεφύτρωσε μες ετην ασφαλτο της πόλης.